

S. Nedobor

THE EFFECT OF EXCHANGE RATE ON ECONOMIC STATE OF UKRAINIAN COMPANIES

The influence of currency fluctuations on Ukrainian companies is studied and the role of monetary policy of Ukraine in the context of the choice of general economic development of the state vector is determined.

Keywords: floating exchange rates, enterprises, national economy, exchange rate policy.

УДК 336

Пирогов Д. А.

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано показники банківського сектору України за останні шість років, розкрито проблеми та перспективи його розвитку.

Ключові слова: банківський сектор, банківська справа в пост-кризовий період, фінансова система, банки, кредитування, позики, капіталізація банків, банківська ліквідність.

Постановка проблеми. В умовах виходу української економіки зі стану фінансової кризи, процесу післякризової стабілізації та загальної фінансової глобалізації банківський сектор виступає однією з найважливіших складових фінансово-кредитної системи держави. На сьогодні зміни в політичному, соціальному та економічному житті України, залучення іноземних капіталів та значні зміни в законодавстві приводять до зміни напрямів функціонування банківської системи та пошуків нових шляхів для здійснення банківської діяльності. Зростання фінансових показників банківської системи, підвищення їхньої капіталізації та стійкості відіграють важливу роль в економічному розвитку держави. Тому оцінка стану банківського сектору, виявлення його сильних та слабких сторін, визначення перспектив розвитку та можливі шляхи поліпшення його функціонування мають значний теоретичний та практичний інтерес.

Аналіз досліджень і публікацій. Багато публікацій присвячено функціонуванню та розвитку банківської системи, і це праці не тільки українських дослідників (О. Барановського, О. Заруцької, О. Чуба, А. Сомика, А. Фальюти, О. Васюренка, Л. Примостки), а й іноземних вчених (Дж. М. Кейнса, П. Роуза, Дж. Сороса). Спираю-

чись на висновки та ідеї цих вчених, можна якнайповніше проаналізувати нинішній стан банківського сектору України та врахувати останні статистичні дані й зробити висновки щодо перспектив його розвитку.

Таким чином, **мета статті** – проаналізувати стан і перспективи розвитку банківського сектору України та висвітлити можливі шляхи покращення його функціонування.

Виклад основного матеріалу. Іпотечна криза 2007 р. у США швидко переросла у загальнонаціональну та банківську, і до 2008 р. перетворилася на світову. В умовах суцільної глобалізації та взаємопроникнення економічних процесів ця криза не могла оминати Україну. Саме 2008 р. вважається роком початку економічної кризи в нашій державі.

Українська банківська система через високу відкритість економіки виявилась відчутно залежною від світових ринкових процесів, тож кризу банківської системи можна було легко прорахувати. Незважаючи на це, вона виявилась не готовою до негативних економічних процесів і першою зазнала значних збитків від кризи.

У 2010 р. банківська система України почала виходити з кризи та взяла курс на стабілізацію, але подолання посткризових явищ усе ще зали-

шається важливою проблемою. Отже, за даними експертів, світова економіка за 2010 р. вийшла на докризовий рівень; у розвинених країнах зросли ВВП та обсяги виробництва, але відновлення економіки все ще триває. Ці процеси відповідним чином позначилися і на економіці України та її фінансовій системі. Тенденції виходу з кризового стану, що намітилися ще у другій половині 2009 р., тривали в 2010 р. За 9 місяців індекс промислової продукції становив 10,6 %, індекс споживчих цін за грудень 2010 р.

(порівняно з груднем 2009) дорівнює 9,1 %. На відновлення фінансової системи України позитивно впливає також стабільний курс гривні та відсутність прогнозованих масових банкрутств банків: за даними НБУ на початок 2010 р. на стадії ліквідації перебувало 14 банків, на кінець року – 19.

Для якісного аналізу стану та перспектив розвитку банківської системи України варто розглянути динаміку основних показників її розвитку за останні шість років.

Таблиця 1. Основні показники розвитку банківського сектору України за 2005–2010 рр.

Показник	Дата						
	01.01.2005	01.01.2006	01.01.2007	01.01.2008	01.01.2009	2010	
						01.01	01.12
Кількість зареєстрованих банків, од.	181	186	193	198	198	197	195
Кількість банків на стадії ліквідації, од.	20	20	19	19	13	14	19
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі українських банків, %	9,6	19,5	27,6	35,0	36,7	35,8	39,1
Активи банків, млрд грн	134,3	213,9	340,2	599,4	926,1	880,3	942,3
Загальні активи (не скориговані на резерви під активні операції), млрд грн	141,5	223,0	353,1	619,0	973,3	1001,6	1093,3
Готівкові кошти та банківські метали, млрд грн.	5,6	7,6	11,4	18,3	20,7	21,7	25,3
Кошти в НБУ, млрд грн	8,3	17,4	15,3	19,1	18,8	23,3	27,1
Кореспондентські рахунки в інших банках, млрд грн	9,9	11,6	18,5	26,3	40,4	51,3	62,8
Надані кредити, млрд грн	97,0	156,3	268,3	485,4	792,2	747,3	757,9
Кредити, надані суб'єктам господарської діяльності, млрд грн	72,87	109,02	167,66	276,18	472,58	474,99	502,75
Кредити, надані фізичним особам, млрд грн	14,60	33,16	77,76	153,63	268,86	222,54	191,20
Резерви під активні операції, млрд грн	7,3	9,4	13,3	20,2	48,4	12,2	15,2
Власний капітал, млрд грн	18,4	25,5	42,6	69,6	119,3	115,2	134,4
Зобов'язання банків, млрд грн	115,2	188,4	297,6	529,8	806,8	765,1	807,9
З них перед підприємствами та населенням, млрд грн	81,3	133,7	193,0	275,5	357,1	325,2	402,9

Кінець таблиці 1

Показник	Дата						
	01.01.2005	01.01.2006	01.01.2007	01.01.2008	01.01.2009	2010	
						01.01	01.12
Строкові кошти підприємств і населення, млрд грн	48,6	82,1	119,5	179,8	248,5	205,7	248,3
Регулятивний капітал, млрд грн	18,2	26,4	41,1	72,3	123,1	135,8	156,1
Адекватність регулятивного капіталу (Н2), %	16,8	15,0	14,2	13,9	14,0	18,1	20,3
Результат діяльності, млрд грн	1,26	2,17	4,14	6,62	7,30	-38,45	-9,44
Рентабельність активів, %	1,07	1,31	1,61	1,50	1,03	-4,38	-1,15

Джерело: дані НБУ (див.: <http://www.bank.gov.ua>).

Таким чином, капіталізація банків знижувалася до 2008 р., у 2009 р. збільшилася на 0,1 % і вже у 2010 р. показала стійке зростання та становила на кінець року 20,3 %. Стійкий спад показника Н2 до 2008 р. відбувався через випереджальне зростання активів порівняно з банківським капіталом. У 2008 р. криза сягнула свого дна, і клієнти банків почали масово забирати свої кошти з рахунків, що вкрай негативно вплинуло на загальний стан банківського сектору. У 2009 р. за рахунок збільшення статутних капіталів у низці банків загальний рівень капіталізації зріс на 0,1 %. І тільки на початку 2010 р. помітне відчутне зростання капіталізації банків: коефіцієнт адекватності регулятивного капіталу Н2 збільшився на 4,1 %, наприкінці року – ще на 2,2 %. Це відбувалось завдяки відновленню депозитної діяльності банків, надходженню іноземних інвестицій в банківський сектор України і свідчить про те, що економіка вийшла з кризи та ситуація поступово стабілізується. Але стабільність регулятивного капіталу банку ще не означає стабільності усєї банківської системи, адже підвищення рівня капіталізації не супроводжувалось адекватним зростанням рівня ліквідності банків. До того ж, частка іноземного капіталу в банках України постійно зростає (з 9,6 % на початку 2005 р. до 39,1 % на кінець 2010 р.), що водночас із позитивними (збільшення капіталізації банків) має й значні негативні наслідки – адже в процесі розв'язання проблеми капіталізації банків об'єктом іноземних інвестицій стають великі банки, які обслуговують стратегічно важливі галузі економіки, і таким чином під контроль іноземного капіталу потрапляють важливі для державного суверенітету підприємства.

Обсяг високоліквідних активів упродовж досліджуваного періоду змінювався так (рис. 1).

З 2005 по 2010 рр. обсяг високоліквідних активів (готівка + кошти на коррахунках у НБУ та

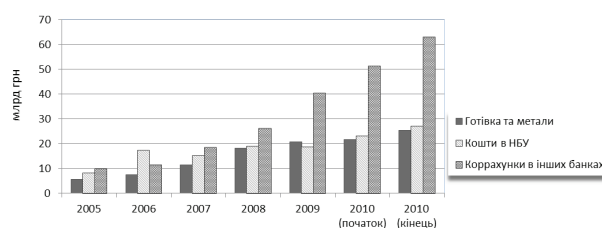

Рис. 1. Обсяг високоліквідних активів у банківському секторі України за 2005–2010 рр.

інших банках) збільшився на 91,4 млрд грн, але їх частка в загальних активах впала з 17,72 % до 12,23 %, що свідчить про зростання загальної кількості кредитних операцій під кінець 2010 р. За сучасних умов таке збільшення є проблематичним та вказує на зниження ліквідності банківської системи, оскільки збільшилася лише кількість кредитів, наданих суб'єктам господарської діяльності: з 2009 р. до кінця 2010 р. обсяги кредитування зросли на 30,17 млрд грн, в той час як кредитування фізичних осіб за той же проміжок часу зменшилося на 77,66 млрд грн (рис. 2). Такі зміни свідчать про зменшення довіри до банків в Україні та неадекватне зростання ліквідності на сучасний момент.

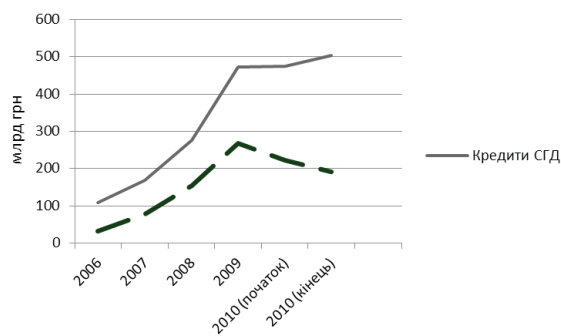

Рис. 2. Порівняння обсягів кредитів, наданих фізичним особам та СГД

Також варто зазначити, що протягом досліджуваного періоду обсяг коштів на рахунках

НБУ порівняно з коштами на рахунках в інших банках був набагато менший, а під кінець 2010 р. скоротився в 2,3 разу. Таким чином, розміщуючи гроші на рахунках банків-нерезидентів, вітчизняні фінансові установи кредитують не економіку України, а західні економіки. Незначний обсяг коштів, розміщених на рахунках у НБУ, та велика частка проблемних позик свідчать про обмежені можливості банківської системи України в кредитуванні економіки.

Відбулися значні зміни у структурі зобов'язань українських банків (рис. 3):

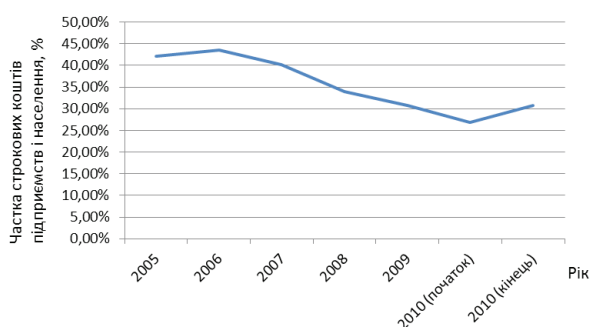

Рис. 3. Частка строкових коштів підприємств і населення у структурі зобов'язань українських банків

Як можна побачити на рис. 3, починаючи з 2006 р., частка строкових коштів підприємств і населення, що становила 43,58 %, постійно знижувалась і у 2010 р. дорівнювала лише 26,89 %. Це означає, що ресурси банків усе менше базуються на найстабільнішій статті балансу – строкових коштах підприємств та населення, і дедалі більше залежать від коштів на вимогу та інших видів ресурсів, таких як закордонні позики, міжбанківські кредити та інші кредиторські заборгованості. Такі види ресурсів нестійкі і навіть небезпечні: міжбанківські кредити згортаються, закордонні позики стрімко дорожчають. Цей чинник завдав величезної шкоди банкам України вже на початку кризи. Але наприкінці 2010 р. ситуація дещо поліпшилась: частка зросла на 3,84 % і становила 30,73 %.

Цікавою є динаміка кредитних операцій порівняно з резервами під кредитні операції (рис. 4).

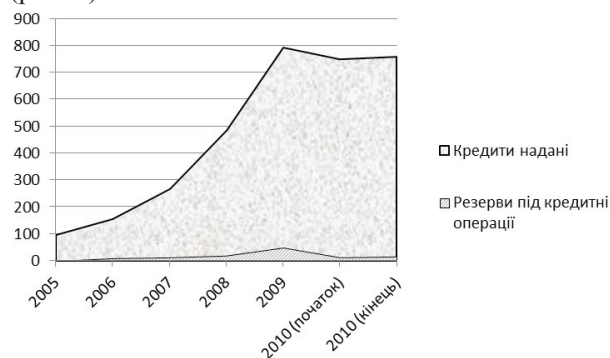

Рис. 4. Динаміка кредитних операцій порівняно з резервами під кредитні операції

У період «кредитного буму» 2005–2007 рр. банки вважали ризики низькими та робили мінімум відрахувань у резерви. На кінець «кредитного буму» й початок кризи різниця між адекватним і фактичним резервом була досить велика. Кредитний портфель, який раніше вважався надійним, перетворився на ризиковий і потребував значного доформування резервів. Це було спричинене зниженням вимог банків до кредитоспроможності позичальників і надійності забезпечення позики. Таким чином, банківська система України має нагальну потребу в покращенні методик формування резервів та якісному довгостроковому плануванні.

Якщо порівняти кількість наданих кредитів і кількість зобов'язань банків (рис. 5), одразу ж постає ще одна проблема банківського сектору України – часовий розрив.

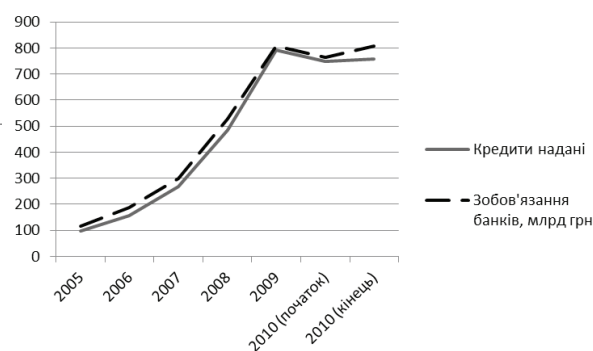

Рис. 5. Порівняння обсягів наданих кредитів та обсягів зобов'язань банків

Часовий розрив полягає в тому, що кількість короткострокових депозитів переважає над кількістю довгострокових кредитів. Наслідком цього є погіршення функціонування банків, поява проблемних кредитів, зниження рівня капіталізації банку. Насамперед це пов'язано з рівнем довіри до банківської системи в посткризовий час: люди з великою недовірою ставляться до строкових депозитів строком дії більше ніж рік.

Таким чином, у ході аналізу стану банківського сектору України на сьогодні було встановлено такі проблеми:

- низький рівень капіталізації банків, що не забезпечує належним чином їх стабільність;
- високий рівень залежності ресурсної бази від зовнішніх позик і значна частка іноземного капіталу у структурі капіталу банківської системи;
- зниження ліквідності банків;
- втрата банками довіри населення;
- нестача резервування та неякісне довгострокове планування;
- часовий розрив у структурі кредитування.

Щоб розв'язати ці проблеми, дослідники пропонують:

– удосконалити порядок капіталізації банків за допомогою державних програм, створити державну структуру для роботи з проблемними активами фінустанов;

– удосконалити регулювання зовнішніх позицій банків та участі іноземного капіталу в статутному капіталі банків України, унеможливити входження ненадійного капіталу, кредитування економіки та населення за рахунок короткострокових іноземних інвестицій;

– посилити банківський нагляд за станом ліквідності банківських установ, рівнем і якістю капіталу та ефективністю й результативністю управління ризиками банків, створити так звану «подушку ліквідності»;

– повернути довіру клієнтів банків шляхом підвищення рівня прозорості діяльності фінансових установ України та поліпшення поінформованості клієнтів банків про фінансовий стан та стрес-стійкість усіх банківських установ задля оптимізації системи страхування депозитів, розробити нові довгострокові депозитні програми із паралельним забезпеченням гарантій;

– застосувати динамічне резервування, в якому враховувались би витрати не лише поточні, а й довгострокові.

Проаналізувавши сучасний стан банківського сектору України та врахувавши всі припущення дослідників й аналітиків, можна сподіватись, що у 2011 р. загальна ситуація поліпшуватиметься.

На 2011 р. можна прогнозувати зростання прибутків банків завдяки пожевлінню кредитування та скороченню рівня проблемної заборгованості. Збільшення депозитів, накопичення ліквідності та доступ на зовнішні ринки допоможе банкам України наростити свою кредитну активність, яка знову спрямовуватиметься на кредитування корпоративного сектору. Покращення фінансових показників підприємств та збільшення доходів населення також сприятиме зростанню кредитування.

Отже, сподіваємось, що позиції банківського сектору стабілізуються і подальше його функціонування цілком залежатиме від якості банківського нагляду, застосування інноваційних кредитних механізмів та законодавчого регулювання банківської діяльності.

1. Кузнєцова А. Я. Антикризисный аспект мониторинга устойчивости банковского сектора Украины / А. Я. Кузнєцова, В. О. Джулай // *Фінанси України*. – 2010. – № 5. – С. 86–97.
2. Брегеда О. А. Тенденції розвитку світової та вітчизняної банківських систем / О. А. Брегеда, С. М. Савлук // *Фінанси України*. – 2010. – № 4. – С. 27–34.
3. Вожжов С. П. Доступність банків до рефінансування та можливості варіаційного регулювання їх ліквідності / С. П. Вожжов // *Фінанси України*. – 2010. – № 2. – С. 111–119.
4. Пацера М. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України в полі зору науковців / М. Пацера // *Вісник НБУ*. – 2010. – № 12. – С. 7–9.
5. Герасименко В. Управління власним капіталом банку в Україні в умовах фінансової кризи / В. Герасименко, Р. Герасименко // *Вісник НБУ*. – 2010. – № 10. – С. 12–17.
6. Швець Н. Сучасні завдання банківського нагляду / Н. Швець // *Вісник НБУ*. – 2010. – № 9. – С. 34–39.
7. Карчева Г. Основні проблеми розвитку банківської системи України в посткризовий період та шляхи їх вирішення / Г. Карчева // *Вісник НБУ*. – 2010. – № 8. – С. 26–32.
8. Підвисоцький Р. Відновлення довіри та співпраця з реальним сектором – запорука розвитку банківської системи / Р. Підвисоцький // *Вісник НБУ*. – 2010. – № 8. – С. 40–43.
9. Сайт bank-ua.com. Режим доступу : <http://bank-ua.com/>. – Назва з екрана.
10. Український банківський портал banker.ua. Режим доступу : http://banker.ua. – Назва з екрана.
11. Сайт «Український бізнес-ресурс». Режим доступу : http://ubg.ua. – Назва з екрана.
12. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua. – Назва з екрана.
13. Офіційний сайт Національного банку України. Режим доступу : http://www.bank.gov.ua. – Назва з екрана.

D. Pyrogov

STATE AND PROSPECTS OF BANKING SECTOR OF UKRAINE

In this article indexes of banking sector of Ukraine for the last 6 years are analyzed; problems and prospects of development of Ukraine's banking sector are determined.

Keywords: banking sector, post-crises banking, financial system, banks, lending, bank capitalization, bank liquidity.